

3. Paul K. Dospisy československých spisovatelů Stanku Vrazovi a Ljudevitu Gajovi / K. Paul. — Skupina II. — Číslo 23. — Praha, 1923. — 198 s.
4. Zap K. Přehled současné literatury polské až do roku 1842 / K. Zap // Časopis Českého Muzea. — 1844. — S. 53—96
5. Zapletal F. Rusini a naši buditelé / F. Zapletal. — Praha, 1921. — 67 s.

S. S. Kost

KAREL ZAP'S CREATIVE WORK IN THE CONTEXT OF SLAVONIK RELATIONSHIPS IN EASTERN HALYCHYNA IN THE 30—40s OF THE XIX c.

The article analyzes Karel Zap's creative work in the context of Slavonic relationships in the 30—40s of the XIX century. The author proves that Karel Zap was interested in both the Polish and Ukrainian literatures, wrote a lot on this subject, but he also pointed out the contradictions which existed between two peoples.

Key words: Karel Zap's creative work, Polish and Ukrainian relationships, intercultural communications of Slavs, Ukrainian renaissance, history of the Ukrainian literature, history of the Polish literature.

С. С. Кость

ТВОРЧЕСТВО КАРЕЛА ЗАПА В КОНТЕКСТЕ СЛАВЯНСКИХ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ В ВОСТОЧНОЙ ГАЛИЦИИ В 30—40-х гг. XIX в.

В статье дан анализ творчества Карела Запа в контексте славянских взаимоотношений в Восточной Галиции в 30—40-х гг. XIX в. Автор показывает, что Карел Зап интересовался и польской, и украинской литературой, много писал на эту тему, указывая на противоречия, существовавшие между двумя народами.

Ключевые слова: творчество Карела Запа, украинско-польские взаимоотношения, межкультурные коммуникации славян, украинское возрождение, история украинской и польской литературы.

УДК [811.161.2+811.133.1]’276.2’373.23

М. І. МИРОШНИЧЕНКО

НАЗВИ ДІЯЧІВ З ІНВЕКТИВНИМ КОМПОНЕНТОМ В УКРАЇНСЬКІЙ І ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВАХ

Стаття присвячена розгляду семантичної будови іменників на позначення назв діячів у французькій та українській мовах, виявленню у складі їх значення інвективних компонентів і дослідженню можливих функцій зазначеної лексики у межах спілкування двох народів.

Ключові слова: категорія діяча, оцінка, інвектива, пресупозиції.

На сучасному рівні розвитку світової спільноти в цілому й українського суспільства зокрема, основними стають відгалуження мовознавчої науки, що досліджують, перш за все, людину, її стосунки, тобто застосовують антропоцентричний підхід до вивчення певних явищ. Чи не головне місце посідає проблема самовираження людини, яке подекуди може відбуватися в досить агресивній, грубій і неприйнятній з точки зору моральних цінностей формі. Певна категорія людей у процесі спілкування прагне самоствердитися за рахунок образи слабших, менших, можливо, не настільки інтелектуально розвинених, висловлюючи негативну оцінку ситуації, особи, її діяльності. За одним із визначень, вирази або слова, що зазвичай супроводжують подібне самоствердження, іменуються інвективами, і без їх дослідження в наш час видається неповноцінним вивчення самого суспільства і його мови.

У різні періоди і кризь призму різноманітних підходів інвективну лексику досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені О. П. Корольова, Г. В. Кусов, В. М. Мокієнко, А. Плуцер-Сарно, Л. О. Ставицька, Т. М. Кондратюк, Л. П. Столярова, А. Андерсон, Е. Партрідж, П. Траджіл, С. Rouyarens, N. Ruwet, M. Bonhomme і багато інших.

Проте до сьогодні термін «інвектива», досить часто вживаний дослідниками, на нашу думку, не є терміном у його чіткому визначенні, оскільки не має основних притаманних термінові ознак: однозначності, єдиного загальноприйнятого вживання, обов'язково закріпленого у словниках. Так, А. Ю. Позолотін зазначає наявність, принаймні, трьох визначень поняття «інвектива». О. В. Саржина наголошує на необхідності розрізнення двох (мовного та мовленнєвого)

значень названого поняття [4, с. 3]. В. І. Жельвіс пропонує два принципові пояснення тлумачення терміна «інвектива», зауважуючи, що в широкому розумінні інвективою можна назвати практично будь-які вияви агресивного ставлення до опонента [2, с. 13].

Словники так само не подають єдиного тлумачення інвектив. Зокрема, у Великому тлумачно-му словнику сучасної української мови відповідна словникова стаття має такий вигляд:

інвектива *книжн.* гострий виступ проти кого-, чого-небудь; гостре обвинувачення [1, с. 502].

СУМ подає практично таке саме тлумачення:

ІНВЕКТИВА, и, ж., книжн. Гострий викривальний виступ проти кого-, чого-небудь; гостре обвинувачення [5, 4, с. 24].

У словниках іншомовних слів російською та українською мовами, у Великому енциклопедичному словнику, у Тлумачному словнику Ушакова, так само, як і в найдоступнішій зараз Вікіпедії, поняття інвективи пов'язується переважно з жанровим різновидом сатири, гнівною образою, різким виступом проти когось або чогось. Як бачимо, жодного натяку на тлумачення згаданого поняття інвективи як мовного або мовленнєвого терміна. І лише в наукових працях учених-лінгвістів простежується значення терміна «інвектива» у царині мовознавства. Отже, саме такою розмаїтістю тлумачень терміна «інвектива» й відсутністю системного дослідження на теренах української і французької мов пояснюється **актуальність** написання даної роботи.

Метою дослідження є аналіз семантичної будови іменників на позначення назв діячів у французькій та українській мовах, що передбачає вирішення таких **завдань**: виявлення інвективних компонентів у складі лексичного значення агентивних назв обох мов і дослідження можливих причин їх появи й особливостей функціонування у межах національних мов двох народів.

Вибір для дослідження словникового матеріалу *Nomina agentis* не є випадковим — на нашу думку, саме в лексиці, максимально наближеній до людини, її духовного світу й до світу речей, що її оточує, найповніше виявляються людські прагнення, світобачення, бажання, реакції, оцінки (найчастіше негативні, оскільки позитивне в більшості випадків сприймається як норма й не фіксується у словниках, а негативне одразу ж привертає увагу).

З метою написання даної статті на українському ґрунті було здійснено суцільну вибірку слів згаданої категорії за Словником української мови в 11 томах, Словником сучасного українського сленгу (упорядник Т. М. Кондратюк), Коротким словником жаргонної лексики української мови й Словником нецензурної лексики та її відповідників Л. О. Ставицької.

На матеріалі французької мови було використано Французско-русский словарь современного сленга и ненормативной лексики, Словарь разговорной лексики французского языка Ю. П. Спирина, *Dictionnaire de l'argot moderne de Géo Sandry et Marcel Carrère, Le français, tel qu'on le parle de Paul Guéléva, Dictionnaire du français familier et populaire (Griniova E. F., Gro-mova T. N.)* та *Micro-Robert en poche: dictionnaire du français primordial*.

Кількість лексичних одиниць *Nomina agentis* за згаданими словниками у кожній мові склала близько 3 тисяч. Після добору названих іменників було проведено декомпозицію їх лексичних значень за допомогою методики компонентного аналізу й виявлено, що за словниками української мови основними в семантичній будові досліджуваного класу слів є такі визначення:

1. Той, хто професійно виконує дію;
2. Той, хто спеціалізується в чомусь, є спеціалістом у чомусь;
3. Той, хто здійснює певну тимчасову або актуальну дію.

У згаданих значеннях можна виділити семи ідентифікації й диференціації. Ідентифікаційною інтегральною семою є «особа», а диференційну частину складає інформація про рід діяльності, об'єкт впливу, створення, знаряддя, спосіб діяльності, місце виконання дії. Інформація ідентифікаційного характеру — «діяльність» — є імпліцитною у семантиці позначення дії.

З'ясувалось також, що українські іменники-агентиви мають приховані семантичні пресупозиції у сучасному їх розумінні (певна фоновіа інформація, знайома учасникам спілкування, істинність якої може бути перевірена) і для переважної більшості іменників досліджуваної групи зберігаються сталі семантичні пресупозиції «особа; дорослість; чоловіча стать». Проте, деякі з них мають і пресупозитивну оцінку (переважно негативну), зокрема, це українські іменники типу: *оббріхувач, окозамилувач, скиглий, мудрий, торохтій, утискувач, чистоплюй, розкрадач, рвач, потуральник, поневолювач, підбрехач, партач, побігач, плаксій, перепродувач, підмасовувач, бабій, виказувач, крутій, злодій, зубрій, горлач, гордій, гультяй, здирник, ледач, лиходій, луній (лихвар), попихач* тощо. Такі іменники, як *скиглий, горлач, гордій, гультяй, плаксій* містять також характеристику людини, розкривають її вдачу, вади характеру.

Проте далеко не у всіх випадках негативну пресупозитивну оцінку іменника можна безапеляційно вважати інвективним компонентом. На матеріалі даної роботи дотримуватимемось визначення інвективи як грубого, вульгарного слова, засобу вербальної агресії з метою завдання образи.

Згідно з поданим визначенням, навіть серед названих прикладів інвективні компоненти у значенні мають не так багато слів: *оббріхувач, окозамилувач, скиглий, чистоплюй, рвач,*

підбрехач, партач, побігач, крутій, зубрій, горлач, гультай, здирник, попихач, живодер, душолюб, дармоїд, драгун, тому ми й звернулися до словників сленгу, жаргону й арго української мови. У згаданих вище словниках наявна велика кількість слів інвективного спрямування, проте більшість із них є емоційною характеристикою співрозмовника чи ситуації висловлювання без називання роду діяльності. Найбільш яскравими ж ілюстраціями нашої тези про наявність інвективного компонента у структурі значення *Nomina agentis* вважатимемо такі лексичні одиниці: *дрочитель* (*дрочко, дрочуган, дрочун, мазутчик*), *бізнесюк, спекуль, викидайло, вишибала, відморозок, гопник, динамік, штангіст, лажайло, кумар, довбанат, прошимандовка, улюлюк, хвостист, грузило, насиратель, бухарик, синюшниця, трахаль, бабодур, ебак* (*єбун, єбака, їбун, їобар*), *факер, соратниця, підстилка, промокашка, холерник* та багато інших.

Однак усі аналізовані іменники об'єднують те, що вони частіше вживаються у розмовному мовленні, мають інвективний компонент, тісно пов'язаний зі свідомістю кожної людини, з її прагненням узгодити свої та чужі життя з певним ідеалом, нормою, що базується на засудженні певних дій людини, слабкодухості чоловіків, злодіяння, поневолення людей, завдання шкоди собі та іншим, гаюння часу, обдурювання інших.

Провівши аналіз *Nomina agentis* на матеріалі французької мови, ми дійшли подібних висновків: лексичних одиниць на позначення особи за виконанням постійної чи тимчасової дії предостатньо. В аналізованих словниках такі слова містять у складі тлумачення слова «*celui qui travaille*», «*celui qui fait*», «*spécialiste*». При цьому, так само, як і для лексичних одиниць української мови, у компонентах значення можна виділити асертивні й пресупозитивні компоненти, відповідні до української мови, що не є дивним: у переважній більшості країн світу й відповідних народів умовою для виконання певних дій (зокрема, професійних) є досягнення людиною порівняно дорослого віку, самоствердження індивіда як повноцінного члена соціуму.

Серед аналізованих іменників наявні й такі, у складі значень яких можна виокремити імпліцитну *appréciation axiologique*, а також інвективу (у термінології різних французьких дослідників «*insulte*», «*injure*», «*juron*», «*invective*», «*les vannes*», «*gros mots*»). Найбільш яскравими прикладами таких лексичних одиниць, на нашу думку, є такі (подаємо без артиклів): *canard, charognard, charogne, con, putain, salaud, lâche, vicelard, arnaquer(-euse), arracheur de crocs (dentiste), bagarreur, baiseur(-euse), banquezingue, affiche, amazone, balance, bavard (avocat), blanchisseur (assassin), débard(b)ot, echassière, epongeur, fenêtrière, fileuse, gagneuse* тощо.

Отже, навіть на досить обмеженій кількості яскравих прикладів можна зробити певні висновки: у більшості випадків під приціл інвективи потрапляють особи, що з певних причин займаються «прадавньою професією» — надання сексуальних послуг і виконання дій, із цим пов'язаних. Причому найбільш різноманітними у кількісному відношенні є назви жінок.

Крім того, важливу функцію у французькій мові виконують інвективи, що принижують моральну гідність або негативно оцінюють зовнішність, риси характеру людини, засуджують її поведінку, виконання дій, що не є високоморальними в суспільстві, чи недбале виконання навіть професійної діяльності.

У результаті використання подібної лексики сучасна людина, особливо підлітки, молодь формують власну індивідуальність, тішать своє еґо, самостверджуючись за рахунок образи колег, приятелів, знайомих, принижуючи їх, і таким чином немов підносячись над іншими, що програють на фоні образника. Очевидно, що інвективи більш поширені в жаргонному розмовному мовленні, оскільки особа, яка посіла певне місце в суспільстві, самовиражається за рахунок професійної майстерності, особистих досягнень, позбавилась комплексів, не опускається до образ і прокльонів. На це здатні люди, що негативно ставляться до довкілля, мають невирішені внутрішні конфлікти, суперечності, будують агресивні та брехливі стосунки з оточуючими, а саме в такому стані й перебувають переважно підлітки, люди, викинуті за межі суспільства (бездомні особи, правопорушники, загалом люди, що з тих чи інших причин потрапили «на дно суспільства»). Тому як у французькій, так і в українській мовах інвективні назви, що в більшості своїй порушують мовні літературні норми, наявні переважно у словниках розмовної лексики, жаргону певних соціальних груп.

Проте подібні лексичні одиниці є, на нашу думку, необхідними у складі будь-якої мови, адже за допомогою інвектив людина позбавляється гнітючих психологічних станів, стресу, надмірного навантаження, висловлює свої емоції, тобто духовно підноситься. У процесі викиду емоцій перлокутивний ефект досягається саме за рахунок вживання ненормативної, обсценної лексики, яку більшість людей використовують одномоментно, рефлекторно, практично не замислюючись над її значенням, підсвідомо оберігаючи ядро національної мови — літературну мову від руйнування внаслідок використання в ситуаціях насильства, агресії, девалоризації, зниження статусу адресата тощо.

Кількісно чисельнішими є *Nomina agentis*, утворені від дієслів, що самі по собі виражають негативну оцінку, проте є й похідні від нейтральних слів літературної мови, що ситуативно переосмислились носіями мови й уживаються в негативних значеннях.

Отже, основними функціями інвективно маркованої лексики є агресивна, атрактивна, емотивна, маніпулятивна й психологічна.

Наявність інвективних назв діячів за професією особливо актуальна для французів, приказка яких засвідчує, що людина стає собою, лише навчившись певного ремесла (*Le métier fait l'homme*) й усвідомивши свою свободу, одержану через кваліфіковану працю [3, с. 405]. Саме це святкують французи Першого травня (на відміну від українців, що на сучасному рівні асоціюють травневі свята швидше з пережитком радянської епохи, ніж зі святом подяки за наявну змогу завдяки обраній професії підвищитись над іншими, що виконують навіть некваліфіковану роботу з метою заробляння прожиткового мінімуму).

Як бачимо, інвективи наявні в обох мовах, особливо у дискурсі, в розмовній лексиці й функції, що їх виконують інвективно марковані лексичні одиниці, є досить різноманітними. У подальших розвідках було б цікавим розглянути більш широко ментальність українців і французів з точки зору використання ними *Nomina agentis* і дослідження найяскравіших представників згаданої групи лексики з погляду їх етимології.

1. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* / [Уклад. і гол. редактор В. Т. Бусел]. — К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. — 1728 с.
2. *Жельвис В. И.* Поле брани. Сквернословие как социальная проблема в языках и культурах мира / В. И. Жельвис. — М.: Ладомир, 1997. — 330 с.
3. *Історія європейської ментальності* / Ред. П. Дінцельбахера; [Пер. з нім. В. Кам'янець]. — Львів: Літопис, 2004. — 720 с.
4. *Саржина О. В.* Русские инвективные имена лица: комплексный анализ: Автореферат дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.01 «Русский язык» / О. В. Саржина. — Томск, 2005. — 13 с.
5. *СУМ — Словник української мови: в 11 томах* / [Уклад. І. К. Білодід та ін.]. — К.: Наук. думка, 1970—1981.

М. И. Мирошниченко

НАЗВАНИЯ ДЕЯТЕЛЕЙ С ИНВЕКТИВНЫМ КОМПОНЕНТОМ В УКРАИНСКОМ И ФРАНЦУЗСКОМ ЯЗЫКАХ

Статья посвящена анализу семантического строения существительных, называющих деятелей во французском и украинском языках, выявлению в составе их значений инвективных компонентов и исследованию возможных функций названной лексики в рамках общения двух народов.

Ключевые слова: категория деятеля, оценка, инвектива, пресуппозиция.

M. I. Myroshnichenko

NOMINA AGENTIS WITH INVECTIVE COMPONENT IN UKRAINIAN AND FRENCH

The article is dedicated to the analysis of the semantic structure of *Nomina agentis* in Ukrainian and French, it aims to find out the invective components and their functions in national communications.

Key words: action category, appreciation, invective, presupposition.

УДК [811.581+811.111+811.161.2]'25'367.627:347.78.034

І. М. ДЕРІК

ПРО СПЕЦИФІКУ ПЕРЕКЛАДУ ЧИСЛІВНИКІВ З КИТАЙСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ ТА АНГЛІЙСЬКУ (контрастивний аналіз)

Українська, англійська та китайська мови мають деякі спільні та відмінні риси щодо значення, творення і вживання числівників. У статті описано ті випадки, які викликають особливі труднощі під час перекладу числівників з китайської мови на українську та англійську.

Ключові слова: числівник, китайська мова, українська мова, англійська мова, спільні та відмінні риси, труднощі перекладу.

Проблематика статті може бути окреслена як контрастивний аналіз числівників у китайській мові у порівнянні з англійською та українською.